

УДК [82-0511.Франко:394.92]:-055.62-055.2](497.13:477)

ПРИВІТ ІЗ ЛІПІКА: НЕЗВИЧАЙНА ЛИСТІВКА ІВАНА ФРАНКА ДО ДОНЬКИ АННИ

Публікується текст листівки, яку надіслав з хорватського містечка Ліпіка Іван Франко своїй доньці Анні 1908 року. Листівка є важливим джерелом для пізнання життєпису Івана Франка та дослідження географії його мандрів. Встановлено датування, обставини написання листівки та надходження її у фонди музею Івана Франка у Львові. Висловлено гіпотезу про те, чому цей текст не увійшов до зібрання творів письменника у 50-и томах.

Ключові слова ● Іван Франко, Ліпик, Анна Франко, лікування, листування, листівка.

Ліпик – невеличке містечко у Хорватії (історична область Славонія), розміщене в долині річки Пакра поміж схилами гір Папука і Псуня. Це охайне містечко – відомий ще з часів Австро-Угорщини бальнеологічний курорт, що славиться своїм термальними і мінеральними водами, а також – унікальною породою коней ліпіцанерів, які народжуються чорними, а, зростаючи, перетворюються на попелясто-білих красенів.

Ліпик має довгу і дуже не просту історію. Під час війни за незалежність Хорватії місто сильно постраждало: усі визначні культурно-історичні місця зазнали страшних руйнувань, були зруйновані й обстріляні житлові будівлі та вілли, конюшня, сиротинець, будинок лікарні, санаторію та курсалону, фонтан, бювет, альтанки, розкішний парк... За рівнем руйнації Ліпик порівнюють з героїчним Вуковаром. Сьогодні місто частково відбудоване, воно потроху повертає собі красиве архітектурне обличчя, заліковує післявоєнні рани і травми.

Мало хто знає, що містом-побратимом Ліпіка є українське місто Дрогобич. 10 березня 2011 року за ініціативи посольства України в Хорватії на території парку біля санаторію у Ліпіку було встановлено пам'ятник Іванові Франку. Автор проекту і монумента – український скульптор Костянтин Добрянський. І це не випадково, бо ж з Ліпіком тісно пов'язаний життєпис нашого класика...

Зокрема, 21 березня 1908 року, за порадою лікаря Лева Коссака, Іван Франко вирушив на лікування до Ліпіка (поблизу Загреба) у Хорватії, який уже тоді славився своїми лікувальними водами. До Ліпіка Франко приїхав поїздом, що йшов через Будапешт. Залізнична станція у Ліпіку діє до сьогодні.

Оселився Іван Франко неподалік від санаторію, винайнявши маленьку кімнатку в місцевого господаря Павлячека. Так, очевидно, було дешевше і вигідніше.

Одразу по приїзді до Ліпіка, як згадував потім сам письменник, він зголосився «до ординації д-ра Вісберґера, пив тамошню гарячу воду, в якій, одначе, було більше щавної, ніж йодованої матерії, і приймав щодень гарячі купелі та піддавав болючу руку дворазовому електризованню» [т. 54, с. 778]¹. Терапія Івана Франка полягала у тому, що він щодня вранці і пополудні споживав по 3–4 склянки (чверть літрові) йодової води, приймав по одній купелі у теплій ванні з t 30°, двічі на день занурював руку в гарячу (t 40°) йодову воду при джерелі. У листі до свого львівського лікаря Лева Коссака від 31 березня 1908 року поет згадував також про те, що застосовував ще й «втирання» (можливо, йшлося тут про якісь лікувальні грязі, якими також славився Ліпик), а також сповіщав: «Рука вже не болять...» [т. 50, с. 352].

Тож на початку квітня, який того року видався напрочуд холодним, дощовим і навіть сніжним, хворому ненадовго покращало. «...мій біль у лівій руці уступив майже зовсім, так що я міг у вільних хвилях займатися літературною працею» [т. 54, с. 778], – оповідав Іван Франко в «Історії моєї хвороби». Одначе це було лише хвилеве полегшення, нетривала ремісія перед наступним страшним рецидивом.

Через тиждень письменникові різко погіршало. Його мучили сильна гарячка, безсоння та галюцинації, він «раптом одержав можливість говорити через т. зв. пошту духів з віддаленими особами» [т. 54, с. 778]. У тих хворобливих візях Франкові одної ночі явився дух Михайла Драгоманова, а іншої, у ніч з 7 на 8 квітня, – різкі голоси невидимих духів (серед них духи Наумовича і Гушалеви́ча) розбудили його і у сильній гарячці змусили встати з ліжка, вийти з кімнати, роздягнутися і холодної пори вийти на дорогу, по якій гнали його через рів, пліт, стерню, луку, від калюжі до калюжі аж до річки і далі до болотяної толоки під страшною заборонаю вертати назад до Ліпіка. Біля великої калюжі під холодним вітром і дощем Іван Франко в одній сорочці просидів до ранку, аж поки його не знайшли і знову поклали до ліжка...

¹ Тут і далі цитуємо за вид.: Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986; Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Київ: Наукова думка, 2008–2011. У квадратних дужках після цитат перша цифра позначає відповідний том, друга – сторінку.

Того-таки дня, 8 квітня 1908 року², його перевезли у санаторій братів Босів у сусіднє з Ліпком містечко Пакрац. 10 квітня 1908 року до батька зі Львова виїхав син Тарас... Стан хворого був надскладний. До високої температури та жахливих галюцинаторних видінь, які вимучували поета щонаочі і в яких дух Драгоманова раз у раз казав йому повіситися, додався невимовний біль у правій, а потім і в лівій руці, що раптом стали удвоє більшими від їх нормального стану, зі страшенно покривленими пальцями. «Лічили мене якимось невимовним, напівгустим напоєм і запускали мені очі атропіною і, нарешті, пустили мені кров із лівої руки», – згадував згодом Іван Франко [т. 54, с. 781].

До Львова Тарас Франко привіз батька 15 або 16 квітня. Усю дорогу письменника переслідували «голоси духів»... Наступного дня по прибутті до Львова Івана Франка відвезли до лікарні братів Яна, Стефана і Юзефа Свйонтковських, т. зв. Крумлерівки на вул. Дверніцького (нині вул. Ю. Мушака, 54), де він пробув до суботи 11 липня (28 червня за ст. ст.) 1908 року Стан письменника був настільки складним, що лікарі не давали ніяких надій на життя. Нікого до нього не пускали, навіть родичам спершу заборонено було його відвідувати.

Так закінчився Франків побут у Ліпіку і в сусідньому з ним містечку Пакраці...

* * *

У фондах Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка збереглася розкладна листівка з краєвидами курортного міста Ліпка, яку надіслав письменник своїй донечці Анні³, очевидно, 25 березня 1908 року (Інв. №282 мем). Це був якраз той час, коли Іван Франко по приїзді до Ліпіка почувався досить добре, так що навіть відновив свою літературну працю.

Текст цієї листівки не увійшов до жодного з видань творів письменника. Прикметно, що донька Анна Франко-Ключко у своїй праці «Рукописи Івана Франка в Канаді»⁴ (Вінніпер, 1957), розповідаючи про кореспонденцію батька до неї, наводила тексти трьох листів, які збереглися у неї: властиво цієї листівки з Ліпіка, яку вона характеризувала як «малу картку з Ліпіка в Югославії з видами

² У листі до Володимира Гнатюка від 9 квітня 1908 року Іван Франко, згадуючи свою страшну пригоду у Ліпіку, вказав, що це сталося «вночі з 7 на 8 сего місяця» (Іл. Ф. 3. № 1006). Див. докладніше: *Мельник Я. ...І остатня часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках. Вид. 2-е, випр. і доп. Дрогобич: Коло, 2016. С. 35.*

³ Про Анну Франко-Ключко докладніше див.: *Тихолоз Н. Бранка ностальгії (Анна Франко-Ключко: Повернення) URL: <https://frankolive.wordpress.com/2016/08/06/бранка-ностальгії-анна-франко-ключко/>*

⁴ *Франко-Ключко А. Рукописи Івана Франка в Канаді // Іван Франко й франкіяна на Заході: Статті й матеріали з приводу століття народин 1856–1956 / За ред. Яр. Рудницького. Вінніпер, 1957. С. 85–96; і окремою відбиткою з цього збірника: Франко-Ключко А. Рукописи Івана Франка в Канаді. Вінніпер, 1957. 16 с.*

всередині»⁵ і помилково датувала листопадом 1909 року, а також двох листів від 3–13 лютого та від 24 березня 1915 року. Автографи цих листів Івана Франка до доньки експонувалися навіть на виставці, що відбувалася 11 листопада 1956 року у Вінніпезі (Канада) з нагоди 100-ліття від народин письменника⁶. У липні 1967 року під час свого приїзду до України Анна Франко-Ключко передала оригінали цих трьох листів до фондів Львівського літературно-меморіального музею свого батька (Інв. №280–282 мем).

Відтак два листи Івана Франка до доньки Анни від 3–13 лютого та від 24 березня 1915 року були згодом републіковані у п'ятдесятитомному виданні творів письменника [див.: т. 55, с. 423–425]. А от картка з Ліпіка, попри те, що її фотокопія є у фонді Франка в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ІЛ. Ф. 3. №4994), до корпусу листів письменника чомусь не увійшла. Можливо, зміст листівки видався упорядникам неважливим, занадто далеким від літератури чи суспільних проблем. Цього напевне не знаємо. А поза тим текст цієї картки, як і чудові зображення краєвидів Ліпіка початку ХХ ст. є важливим джерелом для пізнання життєпису Івана Франка та дослідження географії його мандрів. Тож публікуємо її тут.

Листівку датуємо за поштовим штемпелем, а також на підставі згадки про неї у листі Івана Франка до дружини Ольги від 31 березня 1908 року, у якому письменник запитував: «Чи Гандзя дістала картку з великим складним видом Ліпіка? Шкода, якби вона пропала» [т. 50, с. 353].

Листівка і справді дуже цікава і незвична за своєю формою: у великому головному зображенні з видом альтанки на пагорбі Єлени є невеличке віконечко, що відкривається і з якого витягаються і розкладаються наступні 10 менших зображень з краєвидами Ліпіка.

⁵ Франко-Ключко А. Рукописи Івана Франка в Канаді... С. 86.

⁶ Жила В. Франківська виставка у Вінніпегу // Іван Франко й франкіяна на Заході: Статті й матеріяли з приводу століття народин 1856–1956 / За ред. Яр. Рудницького. Вінніпег, 1957. С. 202.

Листівка Івана Франка до доньки Анни

[Ліпик, 25 березня 1908 року]

Дорога і люба Гандзю.

Отсе тобі образки з Ліпіка, коли хто не покраде по дорозі. Ти не гадай собі, що тут насправду так красно, як на образках. Деревя, як на образках, ще голі, на дворі зимно, як у нас, а на вулицях нікого і нічого цікавого нема. Маленькі хатки, а між ними гарні віллі, тепер усі пусті. От як потепліє, то тут наїде багато панства, то буде не так. Але я надіюся доти бути готовим і виїхати.

Цілую тебе.

Твій тато.

[PS:] А мама нехай не журиться, бо мені тут добре.

Natalia TYKHOLOZ

GREETINGS FROM LIPIK: AN UNUSUAL POSTCARD FROM IVAN FRANKO TO DAUGHTER ANNA

The text of the postcard, which Ivan Franko had sent from the Croatian town Lipik to his daughter Anna in 1908 is published. The Postcard is a valuable source for studying the biography of Ivan Franko and researching his travels. The date, obstacles of writing of the postcard and getting it to the Ivan Franko museum in Lviv archives have been researched. The author puts forward the hypothesis why this text was not included to the collection of Ivan Franko's works in 50 volumes.

Key words: Ivan Franko, Lipik, Anna Franko, medical treatment, correspondence, postcard.